

ALAJÄRVEN KAUPUNKI

Aitoa elämää Aaltojen keskellä

2019

Tarkastuslautakunta

Arviointikertomus

Sisällys

Sisällys	1
1. Tarkastuslautakunnan tehtävä, kokoonpano ja työskentely	2
2. Arvio taloudellisten tavoitteiden toteutumisesta	3
2.1. Käyttötalous	3
2.2. Investoinnit	4
2.3. Konsernitalous	6
2.4. Tarkastuslautakunnan arvio kaupungin taloudesta	7
3. Arvio toiminnallisten tavoitteiden toteutumisesta	8
3.1. Kaupunginhallitus	8
3.2. Konserniyhtiöt	9
3.3. Henkilöstöhallinto	10
3.4. Perusturva	11
3.5. Sivistystoimi	12
3.6. Tekninen toimi	14
3.7. Maaseututoimi.....	14
4. Muut arvioinnit	15
4.1. Hyvinvointikertomus.....	15
4.2. Toimielinten päätösten selkeys	15
4.3. Irtaimistoluettelot.....	15
5. Yhteenveto.....	16
Allekirjoitukset.....	16

1. Tarkastuslautakunnan tehtävä, kokoonpano ja työskentely

Tarkastuslautakunnan tehtävät

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on kuntalain mukaan valmistella hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat valtuuston päätettäväksi sekä arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tarkastuslautakunta huolehtii lisäksi kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta.

Mikäli kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, tarkastuslautakunnan on arvioitava talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä. Lisäksi tarkastuslautakunta valvoo kuntalain 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi.

Tarkastuslautakunnan kokoonpano

Tarkastuslautakunnassa ovat vuoden 2019 tarkastuksen aikana toimineet seuraavat jäsenet ja varajäsenet:

<u>Jäsen</u>	<u>Varajäsen</u>
Penninkangas Mauri, pj	Hietala Heikki
Matintupa Jukka Pekka, vpj	Hakala Harri
Salo Kati	Akomeah Tiina
Väänänen Pertti	Siirilä Pasi
Keisala Arja	Orava Riikka
Oittinen Kari	Murto Lea
Kuisti Jenni	Hämäläinen Heli

Kuntalain 71 §:n mukaan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat valtuutettuja. Lautakunnan esittelijänä ja pöytäkirjan pitäjänä on toiminut sisäinen tarkastaja / hallintosihteeri Henna Matintupa. Valtuusto on valinnut Ala-

järven kaupungin tilintarkastusyhtiöksi KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy:n. Yhtiön nimeämänä vastuullisena tilintarkastajana on toiminut JHT, HT Esko Säilä.

Tarkastuslautakunnan työskentely

Tarkastuslautakunta on laatinut työnsä järjestämiseksi arviointisuunnitelman vuosille 2017–2020. Arviointisuunnitelmaa tarkentaa vuosittain laadittava työohjelma. Tarkastuslautakunnan arviointi perustuu kaupunginvaltuuston hyväksymään vuoden 2019 talousarvioon, kaupunginhallituksen hyväksymään tilinpäätökseen, tilintarkastajan raportteihin, tilintarkastuskertomukseen sekä viranhaltijoiden kuulemisiin ja haastatteluihin.

Arviointisuunnitelmassa tarkastuslautakunta on jakanut jäsenilleen vastuualueet hallintokunnittain. Jäsenet ovat seuranneet työnjakonsa mukaisesti hallintokuntien toimintaa ja jäsenten raportit on käsitelty lautakunnassa. Tarkastuslautakunta on kokoontunut pääsääntöisesti kerran kuukaudessa.

Tarkastuslautakunnan raportointi

Tarkastuslautakunta laatii vuosittain valtuustolle arviointivuoden havainnot ja suositukset sisältävän arviointikertomuksen. Vuoden 2019 arviointikertomus on hyväksytty tarkastuslautakunnassa 28.5.2020.

Edellisen vuoden arviointikertomuksen seuranta

Vuoden 2018 arviointikertomus on käsitelty kaupunginvaltuustossa 27.5.2019 § 23. Hallintokunnat ovat antaneet omat selvityksensä arviointikertomuksessa esitettyihin asioihin.

2. Arvio taloudellisten tavoitteiden toteutumisesta

2.1. Käyttötalous

Vuoden 2019 tilinpäätöksen mukaan kaupungin toimintatuotot olivat 44,7 milj. euroa, jossa kasvua edellisvuoteen verrattuna oli 15,5 milj. euroa. Toimintakulujen määrä oli tilinpäätöksen mukaan 107,7 milj. euroa, missä oli edellisvuoteen verrattuna kasvua 17,2 milj. euroa. Toimintatuottojen ja -kulujen suureen kasvuun vaikutti Lappajärven perusturvapalveluiden siirtyminen Alajärven kaupungin perusturvan palvelukokonaisuuteen.

Toimintakuluissa suurin euromääräinen kasvu oli palvelujen ostoissa, joiden määrä nousi edellisvuodesta 11,5 milj. euroa (30,3 %). Tästä suurin osa (11,4 milj. euroa) oli perusturvan palvelujen ostojen kasvua. Toiseksi suurin kasvu oli palkkakuluissa, jotka nousivat 33,4 milj. eurosta 36,9 milj. euroon (10,5 %). Palkkakulujen kasvusta perusturvan osuus oli 2,8 milj. euroa, josta Lappajärven liittymisestä Alajärven perusturvaan johtuva osuus 1,1 milj. euroa.

Toimintakate kertoo, että toimintakuluista jäi 63 milj. euroa maksettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla. Toimintakate on heikentynyt edellisvuodesta 1,8 milj. euroa. Vuodesta 2016 kaupungin toimintakate on heikentynyt 6,8 milj. euroa.

Valtionosuudet laskivat 0,3 milj. euroa edellisestä vuodesta ollen yhteensä 34,8 milj. euroa. Verotulot kasvoivat edellisvuodesta 0,6 milj. euroa, alitoteutuen talousarvioon nähden 0,6 milj. euroa.

Vuosikate on käyttötaloudesta ylijäävä rahamäärä, joka voidaan käyttää investointeihin, sijoituksiin ja lainojen lyhennyksiin. Yleisesti kunnan tulorahoitus katsotaan riittäväksi, mikäli vuosikate on siitä vähennettävien suunnitelman mukaisten poistojen suuruinen. Vuonna 2019 kaupungin vuosikate oli 39,5 prosenttia poistoista, kun vuonna 2018 luku oli 74,5 prosenttia.

Kaupungin tilikauden tulos on ennakoidun mukaisesti alijäämäinen. Alijäämää kertyi 1,96 milj. euroa, mikä on 730.855 euroa alkuperäistä loppuvuodesta 2018 hyväksyttyä talousarviota heikompi. Kaupunginvaltuusto tarkensi alkuperäistä talousarviota tilikauden aikana tehdyillä 13 talousarvionmuutoksella, joista 11 muutosta kohdentui käyttötalouteen. Talousarvionmuutosten euromääräinen nettovaikutus oli n. 1,2 milj. euroa.

Taulukko 1. Verotulojen kehitys (milj.euroa)

Milj. €	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Kunnallisvero</i>	24,5	24,4	24,2	25,1	25,1	24,6	25,3
<i>Kiinteistövero</i>	1,9	2,2	2,3	2,3	2,2	2,1	2,2
<i>Yhteisövero</i>	1,6	1,8	2,1	2,0	2,4	2,1	2,1

Taulukko 2. Kaupungin tuloslaskelma 2013–2019 (ulkoiset erät)

Milj. €	TP 2013	TP 2014	TP 2015	TP 2016*	TP 2017	TP 2018	TP 2019*
Toimintatuotot	42,5	43,0	41,7	41,7	29,1	29,2	44,7
Toimintakulut	-102,0	-100,6	-99,0	-97,9	-87,9	-90,4	-107,7
Toimintakate	-59,5	-57,6	-57,3	-56,2	-58,8	-61,2	-63
Verotulot	27,9	28,4	28,5	29,4	29,7	28,9	29,5
Valtionosuudet	32,6	32,8	34,1	37,0	35,8	35,1	34,8
Käyttökate	1,0	3,6	5,2	10,2	6,7	2,7	1,3
Rahoitustuotot- ja kulut	-0,8	-0,3	-0,2	-0,2	-0,03	-0,05	-0,05
Vuosikate	0,2	3,3	5,0	10,1	6,6	2,7	1,3
Poistot ja arvonalentumiset	-2,6	-3,1	-3,1	-3,0	-3,0	-3,6	-3,2
Yli-/alijäämä	-2,4	0,2	1,9	7,0	3,6	-0,9	-2,0
Tunnusluvut							
Toimintatuotot/toimintakulut %	41,6	42,7	42,1	42,6	33,1	32,2	41,5
Vuosikate/poistot %	8,9	106,4	162,3	331,3	220,8	74,5	39,5
Vuosikate, €/asukas	22	322	502	1015	674	274	134
Asukasmäärä	10230	10174	10014	9902	9835	9705	9560

* Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue purkautui 31.12.2016.

* Lappajärven perusturva liittyi Alajärven kaupungin perusturvan kokonaisuuteen 1.1.2019.

2.2. Investoinnit

Alajärven kaupunki on investoinut huomattavasti palvelurakenteisiin viimeisten vuosien aikana ja myös vuonna 2019 investointimenot pysyivät korkealla tasolla.

Investointien määrä vuonna 2019 oli 7,90 milj. euroa (talousarvio 8,70 milj. euroa), joiden toteuttamiseen rahoitusosuuksia saatiin noin 177.911 euroa ja käyttöomaisuuden myyntituloja kertyi noin 16.885 euroa eli nettoinvestointimenoksi muodostui 7,7 milj. euroa. Investointibudjettiin tehdyt vähäiset muutokset on esitetty tilinpäätöksessä ja niiden yhteismäärä on 142.075 euroa.

Merkittävimmät investointikohteet olivat vuonna 2017 aloitetun Monitoimihallin uudisrakennushankkeen loppuun saattaminen ja edellisvuonna aloitetun asumispalveluyksikkö Rantakodin uudisrakennushankkeen loppuun saattaminen.

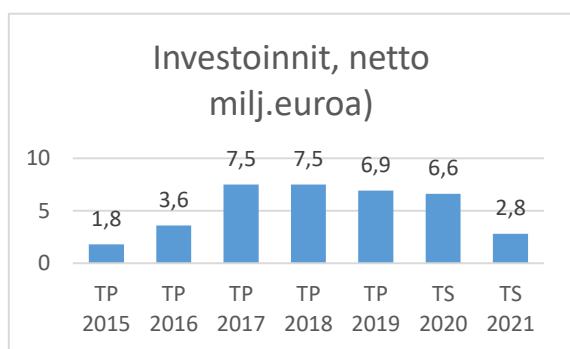
Mittavimpana peruskorjauskohteena valmistui vuosien 2016–2019 aikana suoritettu ter-

veyskeskuksen saneeraus (kok.kust. 5,4 milj. euroa), jonka kustannukset vuodelle 2019 olivat 0,55 milj. euroa. Lisäksi investoitiin kaavateihin 1,2 milj. euroa ja vesi- ja viemärlaitoksen saneeraukseen ja verkostoihin 277 t€, ulkoilu- ja urheilualueisiin sekä puistoihin ja uimarantoihin 175 t€. Uuden paloaseman rakentaminen aloitettiin joulukuussa 2019 ja sen valmistuu alkuvuodesta 2021.

Investointihankkeet on toteutettu hyväksyttyjen suunnitelmien mukaan, suunnitellussa aikataulussa ja hankkeille vahvistettujen kustannusarvioiden puitteissa.

Tarkastuslautakunta muistuttaa, että talousarviossa olevat investoinnit ovat kaupunginvaltuuston päätöksiä. Merkittävistä muutoksista investoinneissa (esim. toteutumatta jääminen) on syytä tiedottaa kaupunginvaltuustoa. Kaupunginhallituksen tehtävä on valvoa kaupunginvaltuuston päätösten toimeenpanoa kaikilta osin.

Taulukko 3. Investoinnit 2015-2021 (milj.euroa)

Kuva 1. Alajärven uusi Monitoimihalli valmistui lokakuussa 2019.

Vuoden 2019 tilinpäätöksessä kaupungin lainakanta oli 27,9 milj. euroa ja lainakanta nousi noin 4,2 milj. euroa edelliseen vuoteen

verrattuna. Lainat asukasta kohden olivat 2.914 euroa/asukas (2.343 euroa/asukas v. 2018).

Taulukko 4. Kaupungin tase ja taseen tunnusluvut 2013–2019

	TP 2013	TP 2014	TP 2015	TP 2016	TP 2017	TP 2018	TP 2019
Taseen loppusumma milj. €	61,8	60,7	59,5	62,1	68,4	71,1	74,1
Aineelliset hyödykkeet	42,6	42,2	41,0	41,8	46,5	50,6	54,2
Oma pääoma	22,1	22,3	24,2	31,2	34,9	33,9	32,0
Vieras pääoma	39,3	38,0	34,9	30,5	33,1	36,6	41,6
- Pitkäaikainen	21,2	21,0	19,1	15,7	16,2	16,6	20,4
- Lyhytaikainen	18,2	17,0	15,8	14,8	16,9	20,1	21,2
Kertynyt yli/alijäämä	-4,1	-3,9	-2,0	5,0	8,6	7,7	5,8
Lainakanta	28,0	26,4	24,1	18,7	21,2	23,6	27,9
Lainat €/asukas	2737	2590	2408	1888	2151	2434	2914
Omavaraisuusaste %	36	37	41	50	51	48	43
Suhteellinen velkaantuneisuus %	38	36	33	28	35	39	38

2.3. Konsernitalous

Konsernin vuosikate oli n. 3,8 milj. euroa ja konsernin tilikauden tulos oli n. -2,4 milj. euroa alijäämäinen. Taseeseen kertynyt ylijäämä pienentyi 7,5 milj. eurosta 4,9 milj. euroon.

Konsernin investointitaso pysyi korkealla (n. 11,4 milj. euroa). Konsernin lainakanta kasvoi 4,7 miljoonaa euroa edellisvuoteen verrattuna ollen vuonna 2019 oli n. 50,4 milj. euroa.

Investointien tulorahoitusprosentti heikkeni sekä kaupungin että konsernin tilinpäätöksessä. Sekä kaupungin että konsernin lainanhoidotkatteet ovat heikot (=alle 1). Kaupungin omavaraisuusaste ja suhteellinen velkaantuneisuus ovat paremmat kuin konsernissa.

Taulukko 5. Konsernitilinpäätös 2013–2019

Milj. euroa	TP 2013	TP 2014	TP 2015	TP 2016	TP 2017	TP 2018	TP 2019
<i>Konsernin toimintakate</i>	-57,4	-58,8	-57,5	-56,6	-58,2	-60,6	-62,0
<i>Konsernin vuosikate</i>	2,9	4,7	7,4	11,8	9,1	4,7	3,8
<i>Tilikauden ylijäämä/alijäämä</i>	-1,6	0,1	2,3	6,8	3,7	-1,2	-2,4
<i>Konsernin investoinnit</i>	-11,3	-4,3	-4,1	-11,5	-11,0	-11,3	-11,4
<i>Pitkäaikaisten lainojen lisäys</i>	11,4	5,8	5,1	4,2	6,6	7,1	9,9
<i>Pitkäaikaisten lainojen vähennys</i>	-4,6	-5,2	-5,7	-5,6	-5,0	-5,1	-5,0
<i>Lyhytaikaisten lainojen muutos</i>	0,5	-1,5	0,3	-1,5	1,4	2,0	0
<i>Konsernin lainakanta</i>	42,5	41,6	41,5	38,6	41,6	45,7	50,4
<i>Konsernin lainat €/asukas</i>	4158	4090	4143	3895	4233	4711	5272
<i>Kertynyt yli-/alijäämä</i>	-3,3	-3,0	-0,8	5,5	9,1	7,5	4,9

Taulukko 6. Kaupungin ja konsernin tunnusluvut 2019

	Kaupunki	Konserni
	TP 2019	TP 2019
<i>Vuosikate/poistot %</i>	39,5	62,2
<i>Investointien tulorahoitus %</i>	18,5	35,7
<i>Lainanhoidotkatte</i>	0,37	0,78
<i>Omavaraisuusaste</i>	43	29,5
<i>Suhteellinen velkaantuneisuus</i>	38	51
<i>Kertynyt yli-/alijäämä €/asukas</i>	603	511
<i>Lainat €/asukas</i>	2914	5272

2.4. Tarkastuslautakunnan arvio kaupungin taloudesta

Kaupungin tilikauden tulos on ennakoidun mukaisesti alijäämäinen. Alijäämää kertyi 1,96 milj. euroa.

Kaupungin toimintakate (varsinaisen toiminnan toimintatulojen ja -menojen erotus) on heikentynyt merkittävästi vuodesta 2016 lähtien.

Vuoden 2019 tilinpäätöksen toimintakertomuksessa olevassa kaupunginjohtajan katsauksessa todetaan, että kaupungin hallintokunnat ovat vuoden 2019 loppupuolella aloittaneet mahdollisten säästökohteiden tarkastelun, jotta talous saadaan taas positiiviseksi ja, että tätä työtä jatketaan vuoden 2020 aikana. Tarkastuslautakunta toteaa, että säästökohteiden etsimistyö on syytä ottaa nyt vakavasti. Tie tasapainoiseen talouteen saattaa edellyttää kipeitäkin ratkaisuja.

Edellisen kerran Alajärven kaupungissa etsittiin säästökohteita vuonna 2013. Tuolloin kaupunki onnistui toimenpiteillään parantamaan toimintakatetta kolmen vuoden ajanjaksolla 3,3 miljoonaa eli 59,5 miljoonasta 56,2 miljoonaan (vv. 2013–2016). Tarkastuslauta-

kunta painottaa, että toimintakate on se osa taloudesta, johon kaupunki pystyy omilla toimenpiteillään vaikuttamaan. Vuodesta 2016 vuoteen 2019 toimintakate on heikentynyt 6,8 milj. euroa toimintakatteen ollessa vuoden 2019 tilinpäätöksessä 63 milj. euroa.

Näin ollen yhä suurempi osa toimintakuluista on jäänyt katettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla. Kunnallisveron nostovara on pieni ja efektiivinen veroprosentti on alhainen. Veronmaksajien määrä vähenee. Alajärvellä työvoiman määrä (työvoima= työlliset + työttömät) on vähentynyt 6,7 % vuodesta 2015 vuoteen 2019.

Alajärven kaupungin talous on yhä riippuvaisempi valtionosuuksista. Muutokset valtionosuuksissa aiheuttavat merkittävän riskin kaupungin taloudelle.

Alajärven kaupungin kokonaistaloudellinen tilanne on tilinpäätöksen tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja taseen tunnuslukujen perusteella arvioituna heikentynyt.

Kuva 2. Vuoden 2019 aikana paranneltiin mm. leikkikenttiä.

3. Arvio toiminnallisten tavoitteiden toteutumisesta

3.1. Kaupunginhallitus

Kaupunginhallitus vastaa kaupungin hallinnosta ja taloudesta. Kaupunginhallituksen tavoitteiksi on talousarviossa määriteltä kunnatalouden tasapaino ja palvelurakenteiden tehokkuus, turvallinen ja viihtyisä elinympäristö, kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen ja kaupungin vetovoimaisuuden lisääminen. Tavoitteet ovat kaupunginvaltuuston hyväksymän kuntastrategian mukaisia ja tarkoitettu koko kuntaorganisaatiolle - ei pelkästään kaupunginhallitukselle -strategisiksi tavoitteiksi.

Kaupunginhallitus on tilinpäätöksen yhteydessä arvioinut strategisten tavoitteiden toteutumista. Kaupunginhallituksen arvion mukaan talouden tasapainottamistoimet tuottivat vuosina 2014–2017 ylijäämäisiä tilinpäätöksiä ja kaupungin taseeseen syntynyt ylijäämä antaa kaupungille liikkumavaraa tuleville vuosille. Palvelurakenteen kaupunginhallitus arvioi olevan pääsääntöisesti optimaalinen (säännöllinen tarkastelu ja jatkuvat uudistustoimenpiteet) ja kustannustietouden hyvällä tasolla. Arvio on tarkastuslautakunnan mielestä jokseenkin ylioptimistinen.

Turvallisen ja viihtyisän elinympäristön toteutumisen arvioinnissa kaupunginhallitus toteaa, että tavoitteet nuorisotyöttömyyden ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden osalta ovat toteutuneet. Lisäksi kaupunginhallitus nostaa esiin kaupungin merkittävät liikunta-

paikkainvestoinnit viime vuosina. Turvallisuutta kaupunginhallituksen arvion mukaan on lisännyt mm. kameravalvonta sekä katuliikenteessä liikenneturvallisuustyö. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan tavoitteessa on onnistuttu erityisesti elinympäristön viihtyisyyden osalta.

Kuntalaisten hyvinvoinnin edistämistä on arvioitu sairastavuusindeksin kehitymisellä ja liikuntapaikkarakentamisella. Tarkastuslautakunnan mielestä sairastavuusindeksi ei yksin kerro kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisestä. Kaupunginhallituksen arviossa esiin nostettu liikuntapaikkarakentaminen on yksi hyvä esimerkki toimenpiteistä, mitä kaupunki on tehnyt kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Tavoitteen toteutumisen arvioinnin yhteydessä voisi tuoda esiin myös muita hyvinvoinnin edistämiseksi toteutettuja toimenpiteitä ja panostuksia.

Kaupungin vetovoimaisuuden lisäämistä on tarkasteltu työpaikkaomavaraisuudella, pendelöintiosuudella ja uusien asuinrakennusten rakentamisella. Työpaikkaomavaraisuus laski hieman. Pendelöinnin osalta Alajärvi on nettovoittaja 111 henkilöllä. Uusien asuinrakennusten rakennuslupien määrän vuositavoite oli 20 kpl. Toteutetuista toimenpiteistä huolimatta (tonttikampanja) tavoite ei toteutunut (talousarviovuonna myönnettiin uusi rakennuslupia 9 kpl).

3.2. Konserniyhtiöt

Vuoden 2019 talousarviossa on asetettu kaupungin yleiset konsernitavoitteet, jotka olivat 1) Konserniyhteisöjen toiminnan on tuettava kaupungin strategian toteutumista, 2) Konserniyhteisöjen ja kuntayhtymien on toimittava taloudellisesti ja itsensä kannattavasti ja niiden tulee strategian mukaisesti tehostaa toimintaansa, ja 3) Konsernin ja kaupungin-hallituksen välisen omistajaohjauksen kehittäminen edelleen.

Talousarviossa on kaupungin yleisten konsernitavoitteiden lisäksi asetettu erikseen tavoitteet vuokrataloyhtiöille, Alajärven Lämpö Oy:lle sekä Järvi-Pohjanmaan Yrityspalvelu Oy:lle.

Vuokrataloyhtiöille on asetettu tavoitteet 1) vuokra-asuntojen määrän mitoittaminen kysyntää vastaavaksi ja 2) yhtiöiden toiminnan tehostaminen niin, että taloyhtiöiden talous on tasapainossa.

Kiinteistö Oy Kitronpuistolla oli tilikauden päättyessä 147 asuntoa. Kitronpuiston osalta vuokra-asuntojen käyttöaste on ollut lähes 90 %. Vuokra-asuntojen peruskorjauksilla on pyritty lisäämään asuntojen kiinnostavuutta ja vastaamaan paremmin nykypäivän vaatimuk-

siin. Yhtiön talous on tilinpäätöksen mukaan heikohko.

Kiinteistö Oy Rantatien Kartanon osalta käyttöaste heikkeni edellisvuodesta ja ylitarjontaa on ollut. Käyttöaste on pudonnut noin 85 %:sta 80 %:iin. Talous on kohtuullisen hyvässä kunnossa.

Alajärven Lämpö Oy:lle on asetettu kaksi tavoitetta, 1) kaukolämmön tarjoaminen asiakkaille kilpailukykyiseen hintaan, sekä 2) kotimaisen lähipolttoaineen hyödyntäminen lämpökeskuksessa. Tavoitteet ovat toteutuneet. Energiatieteellisuuden kaukolämmön hintatilastossa 1.7.2019 Alajärven Lämpö Oy sijoittuu viidentoista edullisimman kaukolämpöä myyvän yhtiön joukkoon.

Järvi-Pohjanmaan Yrityspalvelu Oy:lle on asetettu tavoitteeksi kaupungin elinkeinostrategian mukaisten linjausten toteuttaminen ja seuranta omalta osaltaan. Kaupungin toimintakertomuksessa ei ole arvioitu, kuinka tai millaisin toimenpitein Järvi-Pohjanmaan Yrityspalvelu Oy on toteuttanut kaupungin elinkeinostrategian linjauksia. Seurannan osalta tavoitteen toteutumista on arvioitu ja tavoite on toteutunut.

Alajärven kaupunkikonsernin tytäryhtiöt

- Kiinteistö Oy Kitronpuisto (100 %)
- Alajärven Lämpö Oy (60 %)
- Luoma-ahon Yritystilat Oy (60 %)
- Alajärven Liikennekiinteistö Oy (55 %)
- Järvi-Pohjanmaan Yrityspalvelu Oy (54,43 %)
- Kiinteistö Oy Rantatien Kartano (100 %)
- Kiinteistö Oy Murtomäki (100 %)

3.3. Henkilöstöhallinto

Alajärven kaupungin päätoimisessa palvelus-
suhteessa oli vuoden 2019 lopussa yhteensä
1206 henkilöä (v. 2018: 1096 henkilöä), joista
vakinaisten osuus on 873 henkilöä ja määräai-
kaisia 223 henkilöä. Lisäksi sivutoimisia oli
102 henkilöä ja työllistettyjä 8 henkilöä. Hen-
kilöstön määrän kasvu on merkittävä (yhteen-
sä 110 henkilöä).

Hallintokunnittain muutokset henkilöstömää-
rissä olivat seuraavat:

<u>Hallinto:</u>	vakinaiset -2, määräaikaiset +4 (3 työllistettyä)
<u>Maaseutu:</u>	vakinaiset -6, määräaikaiset -4
<u>Perusturva:</u>	vakinaiset +68 (41 Lappajärvel- tä), määräaikaiset +38 (1 työllis- tetty)
<u>Sivistys:</u>	vakinaiset -4, määräaikaiset +8 (2 työllistettyä)
<u>Tekninen:</u>	vakinaiset +1, määräaikaiset +7 (2 työllistettyä)

Perusturvan henkilöstömäärän kasvu edellis-
vuodesta on yhteensä 106 henkilöä.

Vakinaisen henkilöstön keski-ikä on 50,6 vuot-
ta (2018: 50,2 vuotta). Kunta-alalla vastaava
luku on keskimäärin 45. Alajärven kaupungin
henkilöstöstä suurimman ikäluokan muodos-
tavat 50–59 vuotiaat.

Tavoitteet

Talousarviossa 2019 on henkilöstöhallinnolle
asetettu tavoitteeksi henkilöstön työhyvin-
vointi ja työkykyä edistävä toiminta sekä hyvä
johtaminen ja osaava henkilöstö. Tavoitteiden
saavuttamista kuvaaviksi mittareiksi on ase-
tettu sairauspoissaolojen ja ennenaikaisten
eläköitymisten vähentäminen sekä kehitys-
keskustelut, tehtäväkuvaukset ja koulutus-
suunnitelmat.

Sairauspoissaolot

Sairauspoissaoloja oli vuonna 2019 keskimää-
rin 13,5 kalenteripäivää. Kun ne vuonna 2018

olivat keskimäärin 15,5 kalenteripäivää. Tästä
huolimatta sairauspoissaolojen kustannukset
nousivat 100 350 euroa. Lyhyet sairauspois-
saolot lisääntyivät (palkalliset). Näin ollen
vaikka tavoite on lukujen valossa toteutunut,
tarkastuslautakunta arvioi että toimenpiteet
tavoitteen toteutumiseksi eivät ole täysin
onnistuneet, koska samanaikaisesti lyhyet
sairauspoissaolot ovat lisääntyneet. Eniten
sairauspoissaoloja oli perusturvan yksiköissä.

Ennenaikainen eläköityminen

Eläkkeelle siirtyi vuoden 2019 aikana yhteen-
sä 39 henkilöä. Keskimäärin eläkkeelle jäätin
59,1 vuotiaana (2018: 61 vuotiaana). Tavoite
ennenaikaisen eläköitymisen vähentämisestä
ei toteutunut.

Ennenaikainen eläköityminen aiheuttaa kau-
pungille suuria kustannuksia. Seuraava kuvit-
teellinen esimerkkitapaus havainnollistaa
asiaa:

Perushoitaja, 52 v, jää eläkkeelle 1.1.2019.
Työhistoriaa on yhteensä n. 22 v ja täyden
työkyvyttömyyseläkkeen karttuma kunta-
alalla tehdystä työstä n. 1500e/kk. Arvioitu
maksuvaikutus vuodelle 2021 on 70.000 eu-
roa ja vuodelle 2022 140.000 euroa. Näin ollen
tässä esimerkkitapauksessa kaupungin mak-
settavakseen tulisi noin 210 000 euroa työ-
kyvyttömyyseläkemaksuja.

Tosin on hyvä huomioida tämän esimerkin
osalta se, että kuvaa vain yhtä tilannetta. Eli
mitä isompi palkka henkilöllä on ollut, sitä
isompi on myös eläkekarttuma ja sen myötä
isompi eläkemeno ja lopulta vaikutus työky-
vyttömyyseläkemaksuun. Maksuissa on useita
liikkuvia osia. Usein lisäksi tilanne on se, että
henkilön töitä otetaan tekemään uusi työntekijä.
Näin ollen maksetaan paitsi työkyvyttö-
myyseläkkeestä myös uuden henkilön palkka-
kustannukset.

Hyvä johtaminen ja osaava henkilöstö

Tavoitteen toteutumista kuvaavien mittareiden valossa tavoite on toteutunut. Tarkastuslautakunnan saaman tiedon mukaan kehitys-

keskustelut on käyty tavoitteen mukaisesti, koulutussuunnitelmat on tehty sekä tehtävänkuvaukset ja työn vaativuusarviointit ovat hyvällä tasolla.

Suosituks:

- ennenaikaiseen eläköitymiseen on syytä puuttua tehokkaammin ja riittävän varhaisessa vaiheessa. Kaupungilla on olemassa varhaisen tuen malli ja se on syytä ottaa aktiiviseen käyttöön. Yhä nuoremmilla työntekijöillä alkaa olla työssä jaksamisen ongelmia, mikä aiheuttaa riskin kaupungin toimintaan ja talouteen.

3.4. Perusturva

Järvi-Pohjanmaan perusturvan tehtävänä on tuottaa kuntalaisille laadukkaat ja oikea-aikaiset sosiaalihuollon sekä terveyden- ja sairaanhoidon palvelut, mukaan lukien erikoissairanhoidon sekä ympäristöterveydenhuollon palvelut.

Järvi-Pohjanmaan perusturvalautakunta on Alajärven kaupungin sekä Lappajärven ja Vimpelin kuntien yhteislautakunta, joka toimii Alajärven kaupungin organisaatiossa.

Perusturvan nettomenot olivat yhteensä 63,5 milj. euroa. Nousua vuoden 2018 tilinpäätökseen oli 14,7 milj. euroa. Perusturvalautakunnan korjattuun talousarvioon nähden ylitystä tuli 288.680 euroa ja alkuperäiseen talousarvioon nähden ylitystä tuli 2,3 milj. euroa.

Lautakuntatasolla hoiva ja hoitopalvelut (ylitys 115.193 €) ja sosiaalipalvelut (ylitys 161.630 €) ylittivät korjatun talousarvion. Suurtuotetasolla yhteensä viisi perusturvan suurtuotetta ylitti talousarvion. Suurin ylitys oli erikoissairanhoidossa (335.503 €).

Lappajärvi liittyi Järvi-Pohjanmaan perusturvaan 1.1.2019

Keväällä 2018 allekirjoitettiin yhteistyösopimus Lappajärven kunnan liittymisestä Järvi-

Pohjanmaan perusturvaan 1.1.2019 alkaen. Tilivuoden aikana perusturva on tehnyt mittavan työn Lappajärven kunnan kanssa henkilöstön siirtämiseksi ja palvelutuotannon järjestämiseksi. Lappajärven liittyminen on vaikeuttanut kustannusten vertailtavuutta edelliseen vuoteen.

Tavoiteasetanta

Vuoden 2019 talousarviossa on perusturvalautakunnalle asetettu kolme koko perusturvaa koskevaa tavoitetta. Lisäksi talousarviossa on asetettu lukuisa määrä suurtuotekohtaisia tavoitteita.

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan perusturvan tavoiteasetantaan tulee kiinnittää huomiota. Tavoitteiden tulisi olla mitattavissa olevia ja perusturvan toimintaa kehittäviä. Olisiko muutama selkeä tavoite hyvin suunniteltuine mittareineen parempi kuin lukuisa määrä tavoitteita?

Tarkastuslautakunta totesi edellisessä arviointikertomuksessaan, että kaikki toimintakertomuksessa kuvatut toimenpiteet eivät varsinaisesti kerro, onko tavoitteeseen päästy. Edelleenkin tavoitteiden toteutumista on luettava osittain rivien välistä. Toimintakertomuksessa on syytä esittää selkeä arvio siitä,

onko kukin valtuuston nähden sitova tavoite toteutunut vai ei.

Tavoitteiden toteutuminen

Toiminnallisena tavoitteena oli, että Järvi-Pohjanmaan perusturvassa toimivat kilpailukykyinen, alueellinen sote-keskus ja lapsi- ja perhelähtöinen perhepalvelukeskus. Tavoite on osittain toteutunut. Ongelmia on tuottanut erityisesti lääkäripula. Perhekeskuksen osalta tavoite on toteutunut ja yhteisen kohtaamispaikka Pähkinän toiminta on saanut hyvän vastaanoton. Myös perhekeskuksen toimintaa vaikeuttaa pätevän henkilöstön puute, erityisesti lastensuojelussa.

Taloudellisena tavoitteena oli talouden tasapainoon vaikuttaminen palvelurakennemuutoksella. Tavoite koski ikäihmisten tehostetun

palveluasumisen hoitopaikkojen vähentämistä. Tavoite ei toteutunut. Hoidon tarpeessa olevien ikäihmisten määrä lisääntyi aiheuttaen palvelupaikkaostojen lisääntymistä. Myös kotihoitoon käynnit lisääntyivät ja varahenkilökuntaa on jouduttu lisäämään sijaispulan vuoksi.

Lisäksi Järvi-Pohjanmaan perusturvan palvelujen tavoitteena on ollut, että ne pohjautuvat hyvinvoinnin edistämiseen, ennaltaehkäisyyn ja kuntouttavaan toimintamalliin. Tavoitteen toteutumista on toimintakertomuksessa arvioitu itsehoito-ohjeistuksen ja sähköisen viestinnän kehittämisellä, huomion kiinnittämisellä riskiperheisiin sekä liikunnan lisäämisellä ikäihmisten palveluissa. Liikuntasuunnitelmat ja liikuntaresepti on otettu käyttöön onnistuneesti.

Tarkastuslautakunnan suositukset:

- Järvi-Pohjanmaan perusturvan tavoiteasetantaan tulee kiinnittää huomiota. Valtuuston asettamat tavoitteet tulisi olla konkreettisempia sekä mitattavissa olevia lautakunnan toimintaa kehittäviä. Toimintakertomuksessa tulee esittää selkeä vastaus, miten tavoitteet ovat toteutuneet.
- Lyhyiden sairauspoissaolojen määrää tulisi pyrkiä vähentämään selvittämällä poissaolojen syitä ja kiinnittämällä huomiota henkilöstön työhyvinvointiin.
- Sosiaali- ja vammaispalveluissa tavoitteena on ollut asiakkaan kokemuksen selvittäminen. Toimintakertomuksessa on todettu, että asiakaspalautetta ei ole saatu. Tarkastuslautakunta suosittelee asiakaspalauttejärjestelmän kehittämistä asiakaslähtöisemmäksi.

3.5. Sivistystoimi

Alajärven sivistyslautakunnan tehtävänä on tuottaa tai hankkia keskitetysti Alajärven kaupungin sivistyspalvelut. Vimpelin kunta ostaa ostopalveluna sivistyslautakunnalta Vimpelin kunnan tarvitsemat sivistyspalvelut.

Sivistystoimen nettomenot olivat Alajärven osalta yhteensä 22,4 milj. euroa. Nousua vuo-

den 2018 tilinpäätökseen oli 0,6 milj. euroa. Sivistyslautakunnan talousarvioon nähden alitusta tuli 1 % (152.984 euroa).

Sivistyslautakunnan suurtuotteista talousarvion ylittivät projektit (37.706 euroa), päiväkotihoidot (100.987 euroa), musiikkiopisto

(17.219 €), Aalto-hankkeet (6.928 euroa) sekä kulttuuriavustukset (20.191 euroa).

Tavoitteiden toteutuminen

Sivistystoimelle oli talousarviossa 2019 asetettu viisi toiminnallista tavoitetta ja lisäksi erillisiä tavoitteita on asetettu suurtuotteittain.

Tavoite koskien sivistystoimen toimintasuunnitelman laatimista, toteutui. Sivistystoimen kehittämissuunnitelmaan on koottu kaupungin strategisten arvojen mukaiset tavoitteet ja tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävät toimenpiteet. Kehittämissuunnitelma hyväksyttiin sivistyslautakunnassa 11.12.2019.

Toisena tavoitteena oli, että perusopetuksen 9. luokalta päättötodistuksen saaneista oppilaisista 100 % aloittaa toisen asteen koulutuksen syksyllä 2019. Tavoite toteutui.

Kirjastopalveluiden tavoite pysyä opetus- ja kulttuuriministeriön laatusuosituksissa ja läänin keskitasolla ei toteutunut. Alajärven osalta tavoitteesta jäätin laatusuosituksiin ja läänin keskiarvoon verrattuna verkkoasiointitapahtumien määrässä (suositus 10/asukas/vuosi, läänin keskiarvo 5,10/asukas/vuosi, Alajärvi 3,28/asukas/vuosi) ja henkilöstömäärässä (suositus 0,8–1 htv/1000 asukasta, läänin keskiarvo 0,73 htv/1000 asukasta, Alajärvi 0,69 htv/1000 asukasta). Sen sijaan fyysisten kirjastokäyntien osalta Alajärven kirjasto on onnistunut loistavasti ja lainausten määrässä sekä kirjahankinnoissa oikein hyvin.

Tavoite koskien Ohjaamo-toiminnan vakiinnuttamista vuoden 2019 aikana toteutui.

Museotoimen tavoitteena oli hakea alueellista taidemuseotehtävää johtuen museolain uudistuksesta. Tavoite toteutui. Opetus- ja kulttuuriministeriö hyväksyi Nelimarkka-museon alueelliseksi vastuumuseoksi.

Muutokset kouluverkossa

Kaupunginvaltuusto päätti 25.11.2019 lakkauttaa Uusikylän koulun 1.1.2020 alkaen. Kevään 2019 aikana varsinaisen koulurakennukseen tehtyjen sisäilmatutkimusten jälkeen Alajärven kaupungin sisäilmatyöryhmä päätti, että mikäli koulutyötä Uusikylän koulussa aiotaan jatkaa, tulee kaikki vaurioituneet rakenteet korjata ja varmistaa tutkimuksin sisäilman laatu remontin jälkeen. Korjauksesta ja eri toimintavaihtoehtoista laadittiin kustannusarviot.

Kaupunginhallitus käsitteli Uusikylän koulun lakkauttamista 19.8.2019 ja palautti asian valmisteluun koulukohtaisen lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä, koulukuljetusten mahdollisen lisäoptimoinnin ja koulun kokonaiskorjausasteen tarkistamista varten.

Kaupunginhallitus käsitteli asiaa uudelleen 7.10.2019 uudelleen valmistelun jälkeen ja päätti esittää koulun lakkauttamista 1.1.2020 alkaen. Kaupunginvaltuusto hyväksyi 25.11.2019 kaupunginhallituksen esityksen.

Tarkastuslautakunta toteaa, että lapsivaikutusten arviointi on syytä tehdä automaattisesti aina erilaisten päätösten ja toimenpiteiden valmistelun yhteydessä, kun asialla arvioidaan olevan lapsiin kohdistuvia vaikutuksia.

Varhaiskasvatus / lapsen mielipiteen selvittäminen

Alajärven varhaiskasvatuksen alue-esimiehet olivat yksi kolmesta valtakunnallisen Idea 2019-kilpailun voittajajoukkueesta. Kilpailussa palkittiin varhaiskasvatuksen innovatiivisia työtapoja ja ideoita. Alajärven varhaiskasvatuksen alue-esimiehet kehittivät Viisaat viisarit- menetelmän, jota käytetään lasten mielipiteiden kartoittamiseen. Menetelmä on käytössä Alajärven järjestämissä varhaiskasvatuksessa.

3.6. Tekninen toimi

Alajärven teknisen lautakunnan toiminta on jaettu tukipalveluihin ja viranomaispalveluihin. Tukipalveluita ovat tila-, puhdistus- ja ravitsemuspalvelu. Viranomaispalveluja ovat puolestaan yhdyskuntasuunnittelu, yleiset alueet, vesihuoltolaitokset sekä rakennusvalvonta ja ympäristö.

Teknisen lautakunnan nettomenot olivat yhteensä n. 2,5 milj. euroa. Talousarvioon nähden alitusta tuli 7,6 % (207.536 euroa).

Tavoitteiden toteutuminen

Tekniselle toimelle oli talousarviossa 2019 asetettu kymmenen strategista tavoitetta. Tavoitteet ovat pääosin toteutuneet. Tavoitteiden toteutuminen on esitetty selkeästi toimintakertomuksessa. Tarkastuslautakunta toteaaakin, että teknisen toimen tavoiteasetanta on pääosin selkeää.

3.7. Maaseututoimi

Järvi-Pohjanmaan maaseututoimen tehtävänä on tuottaa kunnan maaseutuviranomaiselle määrätyt tehtävät ja palvelut sekä maatalousyrittäjien lomituspalvelut Alajärven kaupungille sekä Soinin ja Vimpelin kunnille. Yhteistoiminnan hallinnosta vastaa Alajärven kaupunki. Maaseututoimen nettomenot olivat yhteensä 327.723 euroa, josta Alajärven osuus oli 217.507 euroa. Maaseututoimen talousarvio alittui kokonaisuudessaan 70.273 euroa.

Tavoitteiden toteutuminen

Maaseututoimelle oli talousarviossa 2019 asetettu neljä strategista tavoitetta. Ensimmäinen tavoite koski maatalouden tukien maksatusta. Tavoitteena oli saada 80 % maksatuksista toteutumaan ensimmäisenä mahdollisena maksupäivänä. Tavoite toteutui. Alajärvellä toteutumisprosentti oli 99,72.

Toinen tavoite oli maaseudun kehittämiseen liittyvien kontaktien ja tilaisuuksien määrä.

Toimintakertomuksen mukaan tavoite toteutui.

Kolmantena tavoitteena oli lomittajien ammattitaito. Toimintakertomuksen mukaan tavoite toteutui. Lomittajien kanssa on käyty kehityskeskustelut, joiden avulla on selvitetty lomittajien koulutustarpeet ja toiveet. Näiden pohjalta on järjestetty täydennyskoulutusta.

Neljäntenä tavoitteena oli lomituspalveluiden toteutuminen 100 prosenttisesti. Tavoitetta on tarkennettu siten, vuosilomat myönnetään lainmukaisesti ja järjestetään tasaisesti loma-vuoden aikana. Vuosilomia pidetään keskimäärin 26 päivää / maatalousyrittäjä / vuosi. Tavoite on toteutunut osittain. Vuosilomat on myönnetty lainmukaisesti. Vuonna 2019 vuosilomaa lomitettiin Järvi-Pohjanmaan alueella 27,14 päivää, joten tavoite toteutui.

4. Muut arvioinnit

4.1. Hyvinvointikertomus

Kuntalain mukaan kuntien tulee pyrkiä edistämään asukkaidensa hyvinvointia. Terveystenhuoltolaki velvoittaa kuntia valmistelemaan vuosittain raportin sekä kerran valtuustokaudessa laajemman hyvinvointikertomuksen valtuustolle. Hyvinvointikertomus on tiivis kuvaus hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niiden edistämisestä kunnassa. Hyvinvointikertomus kokoaa eri lähteistä tietoa kuntalaisien terveydestä ja hyvinvoinnista sekä niihin liittyvistä tekijöistä.

Alajärven kaupungin viimeisin hyvinvointikertomus on tehty valtuustokaudelle 2013–2016 ja viimeisin hyvinvointiraportti on vuodelta 2016.

Tarkastuslautakunta on tarkastusvuoden 2019 aikana kuullut useita kaupungin eri toimintoja (mm. Ohjaamo, Starttipaja Laituri, Etsivä nuorisotyö, työllisyyspalvelut) ja kaikissa kuulemisissa on noussut esiin mm. päihteiden käytön lisääntyminen alueella. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että valtuusto ja kunnan muu johto saa riittävästi ja luotettavaa tietoa asukkaiden hyvinvoinnista. Näin ollen hyvinvointikertomus ja vuosittainen raportointi on tärkeää valmistella paitsi lakisääteisyysvuoksi myös päihteisiin liittyvän ajan-kohtaisen tiedontarpeen vuoksi.

4.2. Toimielinten päätösten selkeys

Hallintolaissa säädetään hyvän hallinnon perusteista. Hyvän kielenkäytön vaatimus velvoittaa käyttämään asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä.

Tarkastuslautakunta on tarkastusvuoden 2019 ajan seurannut kaupungin toimielinten päätöspöytäkirjoja ja havainnut yksittäisten päätösten osalta puutteita varsinaisen päätöksen ymmärrettävyydessä. Erityisesti sellaisten asioiden käsittelyissä, joissa lopullinen päätös muuttuu osittain tai kokonaan kokouskäsitelystä, on syytä kirjoittaa lopullinen päätös kokonaisuudessaan pöytäkirjaan.

4.3. Irtaimistoluettelot

Tarkastuslautakunta suositteli vuoden 2018 arviointikertomuksessaan, että kaupunginhallitus antaisi ohjeet alle 10.000 euron irtaimistohankintojen luettelointiin ja luettelon ylläpitoon. Luettelointi on osa sisäistä valvontaa ja sen tarkoituksena on edistää irtaimen omaisuuden tehokasta käyttöä, huoltoa, korjausta ja uusimistarpeen määrittelyä sekä estää irtaimiston katoaminen ja luvaton käyttö.

Sellaiset hankinnat, joiden arvo on yli 10.000 euroa, poistetaan kirjanpidosta vaikutusaikanaan ja niistä on erillinen kirjanpitojärjestelmä. Alle 10.000 euron irtaimistosta ei ole luetteloita hallintokunnissa. Tarkastuslautakunta suosittelee, että asian valmistelu aloitetaan pikimmiten.

5. Yhteenveto

Tarkastuslautakunta esittää valtuuston päättäväksi, että kunnanhallitus ja lautakunnat ottaisivat huomioon toiminnassaan arviointikertomuksessa esitetyt havainnot ja esittäisivät lokakuun 2020 loppuun mennessä tarkastuslautakunnalle, mihin toimenpiteisiin

esitettyjen havaintojen johdosta on ryhdytty tai ryhdyttävä.

Tarkastuslautakunta kiittää kaupungin johtoa ja koko henkilökuntaa sekä tarkastuslautakunnassa vierailleita asiantuntijoita hyvästä yhteistyöstä menneenä vuotena 2019.

Allekirjoitukset

Alajärvellä 28. päivänä toukokuuta 2020

Mauri Penninkangas
puheenjohtaja

Jukka Pekka Matintupa
varapuheenjohtaja

Kati Salo

Pertti Väänänen

Arja Keisala

Kari Oittinen

Jenni Kuisti